

Groenenhoek, Berchem, gemeente Antwerpen

Programma van Maatregelen

Auteur:

A. Schoups (veldwerkleider)

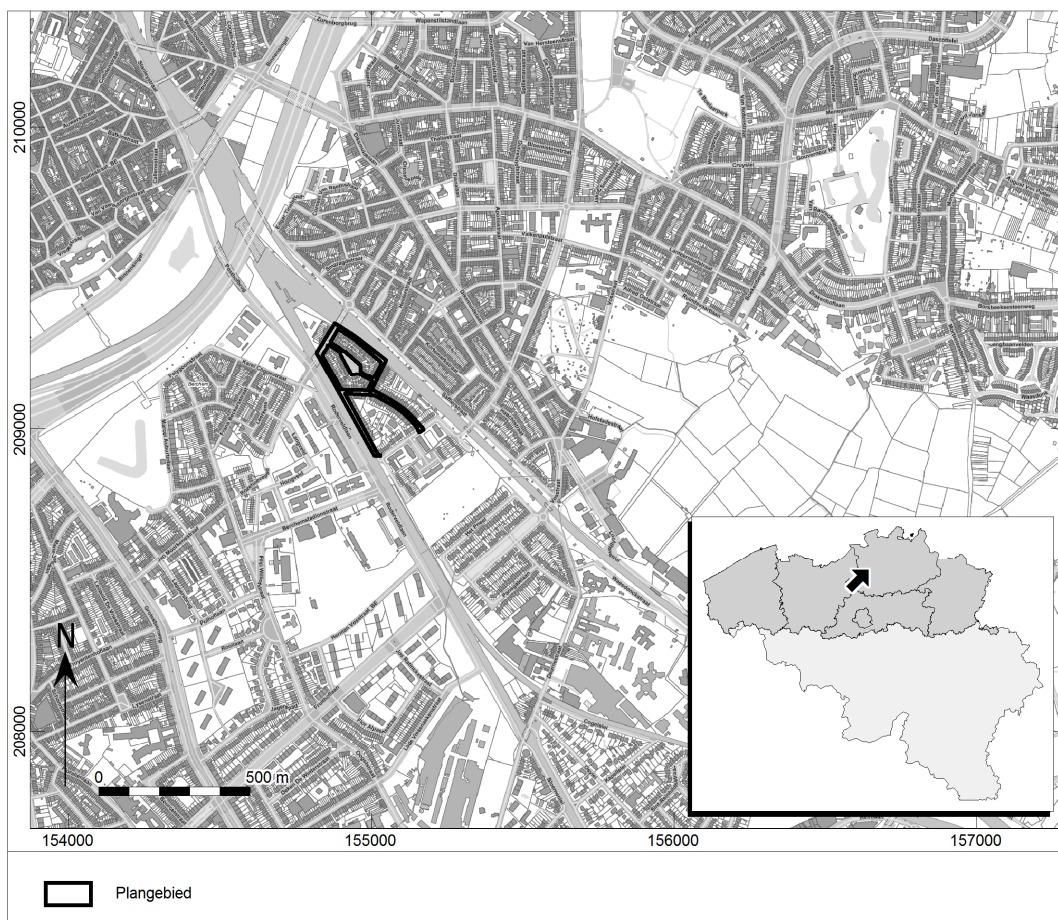
Autorisatie:

P.L.M Hazen (OE/ERK/Archeoloog/2015/00072)

1 Inleiding

Het Vlaams Erfgoed Centrum heeft in januari en februari een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Groenenhoek te Berchem (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen wegeniswerken.

Op basis van het bureauonderzoek wordt geen verder onderzoek binnen het plangebied geadviseerd.

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.

2 Het vooronderzoek zonder of met ingreep in de bodem

2.1 Het uitgevoerde vooronderzoek

Voor het plangebied is alleen een bureauonderzoek uitgevoerd. Uit de geraadpleegde bodemkaarten blijkt dat de tertiaire lagen worden bedekt door eolische afzettingen uit het Laat-Pleistoceen en mogelijk uit het Vroeg-Holoceen. Deze eolische afzettingen vertalen zich in een dekzandpakket van licht zandleem. Op basis van de bodemkaart wordt in het hele plangebied een antropogene humus A horizont verwacht.

De antropogene A horizont of plaggendek is een laatmiddeleeuwse tot nieuwetijdse ophogingslaag, die zich op het dekzandniveau bevindt. Het plaggendek beschermt eventuele archeologische resten, die zich in de top van het dekzand bevinden. Door de Middeleeuwse beploeging, daar waar de plaggenbodem zich bevindt, is het mogelijk dat eventuele resten uit het Paleolithicum en het Mesolithicum verstoord zijn.

Volgens de CAI werd in 2013 op ongeveer 580m ten zuiden van het plangebied reeds een archeologische opgraving uitgevoerd. Tijdens deze opgraving werden sporen aangetroffen uit de Bronstijd, de Late IJzertijd/Vroeg Romeinse periode, de Romeinse periode en de Middeleeuwen.

Uit de Bronstijd werden twee grafmonumenten in de vorm van grafcircels aangetroffen. Daarnaast kon ook een waterput in deze periode geplaatst worden. Uit de Late IJzertijd/Vroeg Romeinse periode werd een hoofdgebouw gevonden en twee waterputten. Verder werd een erf met woonkern uit de Romeinse periode aangetroffen. Uit de Middeleeuwen werd een paalkuil gevonden. In de directe omgeving van dit spoor werden nog vier sporen aangetroffen met vergelijkbare kenmerken. Vermoedelijk dateren deze sporen uit dezelfde periode.

Op ongeveer 200m ten zuiden van het plangebied werd in 1995 een scherp handgevormd aardewerk gevonden tijdens een veldprospectie.

Door de aanwezigheid van sites uit de Metaaltijd en de Romeinse periode ten zuiden van het plangebied, kan de aanwezigheid van resten uit deze periodes niet uitgesloten worden binnen het plangebied. Deze resten kenmerken zich door een sporenniveau en zullen zich manifesteren in de vorm van overblijfselen van nederzettingen, kuilen, putten en erfafscheidingen. Deze zullen voorkomen vanaf de basis van het plaggendek.

Op 15 februari 2017 heeft de stad Antwerpen drie boringen uitgevoerd binnen het plangebied. Een eerste boring op het Cootmansplein toonde aan dat de C horizont hier op een diepte van 0,9m –mv aanwezig is. Aangezien de bovenste 50 cm van het dekzand omgewerkt zijn, is er enkel kans om diepe sporen aan te treffen. De werken gaan hier echter amper 0,8m diep, waardoor eventuele archeologische sporen niet bedreigd worden.

De tweede en derde boring werden op de spoorwegberm langs de Woningenstraat uitgevoerd. Ter hoogte van de tweede boring komt de onverstoorte C horizont voor op een diepte van 1,7m –mv. De top van de C horizont is echter reeds verstoord, waardoor enkel diepe sporen mogelijk nog aangetroffen kunnen worden. Ter hoogte van de derde boring komt een onverstoorte C horizont voor tot 1,4m –mv. Hierboven komt een inspoelingslaag van de Bs horizont voor en de onverstoorte Bs horizont is aanwezig tussen 1m en 1,2m –mv. Aangezien de bodem hier nog intact is, kunnen eventuele archeologisch sporen hier vanaf de Bs horizont aangetroffen worden.

Uit het historisch kaartmateriaal blijkt dat het plangebied deels dienst deed als akkerland. Op de Ferrariskaart zijn echter ook al twee wegen zichtbaar, die gedeeltelijk door het plangebied lopen. Ter hoogte van de huidige Arbeidersstraat en Groenenhoekstraat waren in de 18de eeuw dus ook al wegen gelegen. Er is ook een gebouw met erf zichtbaar, ter hoogte van de huidige Groenenhoekstraat. Dit gebouw was vermoedelijk net langs het plangebied gelegen. Vanaf de Atlas der Buurtwegen is een brede baan ten westen van het plangebied zichtbaar. Deze baan komt overeen met de huidige spoorlijn, die al in 1936 in dienst werd genomen. Vanaf de topografische kaart uit 1950-1979, kunnen de zes wegen herkend worden en is er een dichte bebouwing aanwezig langs deze wegen. Op basis van deze gegevens zijn resten uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd onwaarschijnlijk.

2.2 Aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed

Het plangebied is een tracé, dat de Groenenhoekstraat, de Arbeidersstraat, de Spoorwegstraat, de Lambert Briesstraat, de Woningenstraat en het woonerf Florent Cootmansplein omvat. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 20517m². De bestaande wegen zullen heraangelegd worden, dit is een eerder oppervlakkige ingreep op reeds verstoorte grond. Er worden echter ook andere aanpassingen gepland.

De rioleringswerken omvatten een oppervlakte van 3246m² en zullen een bodemverstoring tot 2m –mv veroorzaken. De nieuwe gracht voor de opvang van het regenwater langs de Woningenstraat zal een oppervlakte van 347m² hebben en een diepte van 0,5m –mv tot maximaal 1,90m –mv. Voor de herinrichting van het Florent Cootmansplein met twee wadi's (276m² en 231m²) wordt het terrein afhellend verdiept tot 0,8m –mv. Voor de boomputten worden oppervlaktes van ongeveer 9m² groot en ongeveer 1m diep uitgegraven.

De (her)aanleg van de wegen, de parkeerstroken en de fietspaden zorgt voor oppervlakkige verstoringen in een reeds verstoorte bodem. De riolering wordt in smalle stroken naast de wegen aangelegd, waardoor de verwachte kenniswinst uit het onderzoeken van deze stroken minimaal wordt ingeschat.

Op basis van de boring uitgevoerd op het Cootmansplein, vormen de geplande ingrepen op deze locatie geen bedreiging voor eventuele archeologische resten en sporen. De ingrepen raken namelijk niet aan de onverstoorte C horizont.

Ter hoogte van de spoorwegberm worden op basis van de resultaten van de derde boring echter wel eventuele archeologische resten en sporen bedreigd. De sporen kunnen hier namelijk vanaf 1m –mv (Bs

horizont) aangetroffen worden. Aangezien de gracht van 0,5m tot 1,9m diep gaat, worden de sporen dus niet over de hele lengte bedreigt. Ter hoogte van de tweede boring komt de C horizont vanaf 1,7m –mv voor. De top van de C horizont is echter verstoord, waardoor er enkel nog kans is op diepe sporen. Het gebied waar mogelijk nog intacte archeologische sporen verwacht kunnen worden, beperkt zich hierdoor tot een oppervlakte van ongeveer 150m² (afb. 3). Aangezien de zijanten van de gracht geleidelijk naar het diepste punt toegaan, is de strook die werkelijk bedreigt wordt waarschijnlijk echter nog smaller, waardoor het potentieel op kenniswinst als klein ingeschat wordt.

